

Faludy György

Karoton

Egy meleg nyári nap kora délutánján, hét évvel azután, hogy Alexandria püspökévé választották, Athanasius megparancsolta Leontinus és Severus diakónusoknak, hogy a tanácsterem márványasztalát vitessék ki az udvarra, és helyezték a fák árnyékába. A diakónusok meglepődve néztek egymásra. A püspök mindaddig az alacsony, zsúfolt tanácsteremben intézte a hivatalos ügyeket.

Leontinus feladata volt, hogy minden reggel beszámoljon püspökének a hírekről, no meg bármilyen gyalázatos pletykáról, ami épp a városban keringett. A legújabb hírek nyugtalanítóak voltak. Azt beszéltek, hogy Konstantin összehívott négy közismerten ariánus püspököt, hogy tanácsosaiként működjenek, ugyanakkor kidobatta a palotájából Hosius, a kordobai püspököt, az igazhitűség szószólóját. Az eretnekek azt a hírt terjesztik, hogy a Delta-vidéki éhínségért Athanasius a felelős, mert szolgálékúságában felajánlotta a búzatermést a császárnak. Holott az volt az igazság, hogy Konstantin, mindenkitől függetlenül, elrendelte a gabona szigorú rekvirálását Konstantinápoly építőinek számára. Mindezek tetejébe a tartomány megtelt szellemes és gonosz gúnyiratokkal, melyekben Alexias a püspököt ostorozza.

Mínél jobban gyalázták Athanasiust, Leontinus annál jobban szerette őt. És még sokan így éreztek. Nem, nem kellett őt félteni: az ezüstnyelvű, megfélemezhetetlen szentnek mindig igaza volt. Az igazhitűség sorsa rajta áll vagy bukik. És nem fog megbukni: Athanasius a katolicizmus jelképe, és maga Jézus Krisztus áll mögötte.

Severus diakónus – akinek feladata a történelmi és filozófiai hivatkozások leellenőrzése volt a püspök vitairataiban – egy viharos gyűlésre számított, jó nagy csetepatéval, igazi felfordulással. Ó, bárcsak vége lenne! Már hét éve visszavágyott Athanasius mellől a nagy üldözés hősies időszakába, el ebből a kép-mutatással és ármánykodással teli világból, amelyben hemzsegnék az intrikusok és a besúgók. Visszavágyott a pogányok szenttelen, elfogulatlan kardjai közé.

Mégsem tudta úgy gyűlölni Athanasiust, mint amennyire megérdemelte volna. Sokszor irigyelte, néha csodálta. Főleg azért a különleges észjárásáért, amelynek köszönhetően mindazokat, akiknek a véleménye akár egy hajszálnyit is különbözött a sajátjától, az ördög szövetségeseinek tartotta. Ez az elfogultság ruházta fel satnya, randa kis testét egy óriás erejével. Szívóssága a tevékéhez volt mérhető. Hangszálai akár a hajókötél. Severus bizonyos volt abban, hogy ez a törekeny,

vézna vasember mindannyiukat túl fogja élni. És nemcsak egy vagy két évvel, hanem ötvennel vagy akár százal is. Elképzelte, amint egykori diakónusai, papjai sírján ülve, szörnyű philippikákat diktál írnokainak, az ariánusok ellen, közben jobb kezével egy traktátust ír az etiópiai népek megtérítésének módszereiről, miközben bal kezével és lábával mindannyiukat kikaparja a szent földből.

De gyűlölni is tudta, rettenetesen. Csak Ariushoz kellett hasonlítania, aki – Athanasiusszal ellentétben – lemondott püspökségéről mások javára. Szent Kelemen elefántcsont trónját Athanasius nyers erőszakkal, a felbujtatott tömegek segítségével kaparintotta meg, hat mellette és nyolcvanhét ellene szóló szavazattal. Mindenben, amit tett, egyetlen hatalmas rögeszme irányította: hogy neki és csakis neki állhat jogában bármi. Azt képzelte, hogy az Örök Isten is egy olyan átkozódó, a szavak értelmét kicsavaró, bosszúálló Jehova, mint ő, csak más méretarányban. Szerinte minden olyan keresztény, akit nem az ő papjai kereszteltek, a pokol tüzére kerül, még azok is, akik csecsemőkorban hálnak meg. Őszintén hitte, hogy a nikeai hitet nemcsak a keresztényekre, de még az Istenre is rátukmálhatja.

Severus lábujjhegyen távozott a teraszról, holott legszívesebben ordított volna. De nem szabad elkeserednie. Athanasius uralma a végéhez közeledik. Konstantin öregszik; hatalmat, békét és csendet akar, és mindez kompromisszumot követel a felekezetek között. Ezúttal megszabadul a bajkeverőtől a császár.

És ha nem? Akkor majd a fia. Constantius is velőig romlott, képmutató gazfickó, mint az apja. De intelligens. És mint minden intelligens ember, ariánus.

A gyakorlati dolgokban Athanasius mindig ösztöneire bízta magát. Mégis ez alkalommal úgy érezte, hogy kicsit meggondolatlan volt, amikor kivitette a márványasztalt az udvarra. Ezzel az előzékeny gesztussal a világi hatalom ideáját kívánta szolgálni, amelyet, bármilyen kellemetlen is, a prokonzul képvisel.

Szerette volna visszavonni a parancsot. De egy püspöknek következetesnek kell lennie. Kihúzta a tükröt a polcon levő biblia alól. Tudta, hogy mások az arc kifejezése alapján ítélik meg. A jóságos, hivatalos higgadtság, amit naponta húsz óra erejéig is magára erőszakolt, hirtelen lehámlott róla.

Valami nincs rendjén.

Athanasius leereszkedett a padkára, ahol általában a szolgálok és a hírnökök ültek. Elmondta hétszer az Úr imáját. Penitenciaképpen, mert ő, akit a Mindenható méltónak talált arra, hogy Alexandria püspöki trónjáról hirdesse Krisztus tanítását, aggódott.

Holott az egyházzal nincs gond. Fölépült és megszilárdult.

A hívőkkel sincs baj. Az ember plátóni ideája, mely már a teremtéstől kezdve mindjobban levetkőzte mennyei lényegét, kezdett felújulni.

A Birodalom is virágkorát éli. A kard és furkósbot törvényét száműzték a múltba. Ma a felebaráti szeretet áll a gyűlölség helyén. Az útonállók felhagytak mesterségükkel. Biztonságban lehet utazni. Kevesebb a szegény ember. Egy földrengés sem volt a nikeai zsinat óta. Megritkultak a járványok. Az örök béke meglebegtette ezüstszárnyait. Már csak a perzsákat és a gótokat kell megtéríteni. Azután már nem lesz háború a földön, üstökös az égen.

Csak vele lehet a baj.

Kilépett a teraszra. A virágok félelmetes illata szellőkészszerűen érte. Forró szél csapott az arcába. Könyökét az ajtókeretre támasztotta, és bámulta a ragyogó, fehér teraszt. Rájött, hogy csak első látásra tűnt olyan szűziesen fehérnek, mint amilyennek szerette volna. Naponta háromszor felsepertette, hetente kigyomláltatta, de mindhiába. A gyomok újból kinőttek, és elterjeszkedtek a kövek közötti repedésekben.

Széttagosított százlábúak tarkították a köveket, hangyák seregével undorító maradványaikon. Hatalmas, szőrös porzószalak: sárgásbarna herezacskók. Hegyes, piros szárnyú legyek. Halványzöld, apró, szemérmetlenül libegő szitakötők. Rőtpáncélú rovarok, két fekete pöttyel, egymáshoz ragadva, párzás közben. Pókhálók. Nyálkás csiganyomok: akár a férfimág.

Hányingere lett. De csak egy pillanatra. Utóvégül ezek is mind Isten teremtményei. Értelem és lélek nélküliek; az eredendő bűn alól felmentve. Semmi rossz nincs bennük. Potrohos darazsak, virágpor, rovarok belső részei, penész, szétlapított lótetűk, nyál, genny – mind egyre megy. Szaporodó, vonagló, nyálkás, romlandó hús, melynek egyetlen atomja sem furakodhatna keresztül a másvilág transzcendens szűrőjén.

„Mind tiszták és ártatlanok vagytok önmagatokban, sajnálatra méltóak igénytelenségekben. Bocsássatok meg, amiért gondolatban sértegetlek. Nem gógból tettem, nem azért, mert nyomotokban a másvilág egyetlen barázdája sem látszik. Soha nem tiportam rátok, nem szaggattalak szét, nem bántottalak. Tisztában vagyok lényetek, lényegeitek semlegességével. De a bűnös ember saját aljasságát látja bennetek: zabolátlan disznók, párzó kutyák, kurvaszagú virágok.”

Körülnézett. A terasz egyik sarkában a két diakónus állt; látszólag nem vették észre, hogy ott van. A püspök nem szerette, ha délutáni merengéseiben megzavarták. Severus diakónus félig feléje fordított válla egy skorpióra emlékeztette. Egy skorpióra, amelyik tizenöt évvel idősebb annál, hogy marni tudna. A másik diakónus tele van odaadással. Egy nagyon egyszerű elme. „Ezekkel az emberekkel kell dolgoznom. A többiek, a jobbak a pusztába vonultak. Bárcsak én is odamentem volna. Mennyivel könnyebb megmenteni saját lelkünket, mint a másokét.”

A fehér terasz a katolicizmus jelképe. Hivatásának, cselekedeteinek, saját életének a jelképe. Az ő örök küzdelme, hogy a bálványimádás dudvájának ostoba növekedését tavaszi nagytakarítással fogadja. Könyörtelenül el kell tipornia az eretnek férgeket, védekeznie kell az ariánus döglegyek felújult támadásai ellen. „Nem, nem panaszkodom. Mindez az én kötelességem. Nagyobb kitartással és buzgalommal végzem a takarítást bárki másnál. És közben még élvezem is, amit csinálok. De ha eltűnt a jókedvem, és szomorúnak látszom a tükörben, akkor valami tényleg nincs rendben! Ha hiányzik a sivatag, ahol tisztább a levegő és kevesebb a féreg, és az eretnekek is csak látogatószámba mennek, akkor valami nincs rendjén. Valami nagyon nincs rendjén, és rendbe kell hozni. Különben sohasem fogom meglátni a mennyországot, ahol se gyomok, se férgek, se eretnekek nincsenek. Csak az élettelen, márványtiszta, mozdulatlan és mozdíthatatlan terasz, fölötte az anyagtalan lelkek örök áradatával.”

Tíz perc volt még a helytartó megérkeztéig. Már kieszelte, hogyan fog beszélni vele. Ha Sebastianus még mindig arra kéri, hogy fogadja vissza azokat az eretnekeket, akik vissza szeretnék térni a nyájhoz, ő hajthatatlan lesz. Elhatározta, hogy nem tűri el a szétzüllesztő elemek beszüremlését az egyházba. Ha pedig a helytartó egy levelet hozna Konstantintól, amely hivatalából való eltávolításával fenyegeti, akkor majd felutazik a fővárosba, hogy meggyőzze igazáról a császárt, ahogy már eddig is oly sokszor megtette.

De ezúttal nem volt olyan biztos abban, hogy győzedelmeskedni fog a helytartó fölött. Először életében félt. Féltette püspöki trónját. Már arra is kész volt, hogy megalázkodjon a császár előtt. Hogy a helytartó kedvében járjon. És megparancsolta, hogy hozzák ki az asztalt a kertbe.

Isten a tanúja, hogy nem a hatalomért törekedett szert tenni Szent Kelemen trónjára. Ifjúkora óta az volt az álma, hogy majd egy nap, talán, a kisebb szentek közé sorolják. De sohasem kívánt püspök lenni. Korosztályából Antonius, a remete állt hozzá a legközelebb. Ő is a pusztába akart vonulni. De Nikeában belátta, hogy nem teheti.

Akárcsak a többi ifjú, ő is repeső örömmel ment a zsinatra. Végre szemtől szembe találkozhat az egyház híres, legendás, hősies, áldott veteránjaival.

De a veteránok a meghatottságtól nyöszörögve vonultak be a palotába, a két oszlopban álló prétoriánusok között. Ők, akik régebben megelégedtek két kupa kölessel és egy gerezd szőlővel, most bársonyheverőkön terpeszkedtek, sárga szakállukat fülemülenyelv-pástétomba és falernusi borba mártogatták. Oly dölőfősek voltak, mint az újjgazdagok, és oly esetlenek, mint a falusi fajankók. Ők, akiknek a múltban a szempillájuk sem rezzen a hivatalosságok jelenlétében, akiknek hatalmában állt őket odavetni az oroslánok elé, most meg voltak hatódva, és izgatottakká váltak, amikor az udvaroncok, akik Jupiter és Mithras szolgálatában öregedtek meg, és akik szerették volna túlélni Krisztus szolgálatát is, a legkisebb figyelemre méltatták őket. Az öreg hősök, akik fiatal korukban nem hódoltak be a vaskezű Diocletianusnak, most ott lökdösődtek, tolongtak és lihegtek Konstantin körül. Egymást túlmotyogva versengtek, hogy minél díszesebb pamlagot ajánljanak a császárnak a mennyben, minél közelebb Krisztushoz. Holott valódi véleményük az volt, hogy aki feleségét megfőzette egy katlanban, aki elsőszülött fiát megfojtatta, és a megkeresztelkedését élete utolsó órájára halasztotta, hogy kedvére öldökölhessen, nem tudja becsapni Istent.

A zsinat nagy része nem fogadta el a hitvallást. Mert nem volt benne a Bibliában. Nem engedte a lelkiismeretük. De később, három kivételével, mind aláírták. Nem azért, mert jobb belátásra tértek és megértették, hogy milyen hüen tükrözi Isten igazságát a hitvallás szövegezése, hanem azért, mert a császár száműzetéssel és javaik elkobzásával fenyegette őket. Krisztus szavait nem hallozták meg, de a császár fenyegető suttogása behatolt füleikbe.

Sándor püspök halála után Athanasius jól szemügyre vette riválisait. Sokan álltak felette korban, rangban és érdemben. És közülük sokan rendkívül jártasak voltak az isteni tanokban. De mindannyian puhányok voltak, egyikük sem állta volna a sarat a császárral szemben, nem védelmezte volna körömszakadtáig a

nikeai hitvallást, és bármelyikük megalkudott volna az eretnekekkel. Senki más nem volt annyi energiával, állhatatossággal, meggyőzőerővel és kegyetlenséggel megáldva – vagy megátkozva –, mint Athanasius.

Az elmúlt évek igazolták is ezt. Már hetedik éve, hogy ő okozza a legtöbb fejfájást Konstantinnak. Soha semmiben nem hátrált meg előtte. Kezdetben a császár megpróbálta rábeszélni. Aztán figyelmeztette. Majd parancsolgatni kezdett. A végén már fenyegetőzött. De mindhiába. Végül találkozniuk kellett. Minden alkalommal dührohamot kapott a császár. És mindig ez volt az alkalom, amikor ő, Athanasius célt ért. Aztán kis idő elteltével valaki ismét ellene fordította Konstantint. Ilyenkor egy újabb találkozás, újabb dühroham, majd kibékülés következett. Idővel észrevette, hogy miközben üvöltöznek egymásra, Konstantin alig tudja megállni, hogy el ne mosolyodjék. Tulajdonképpen az egész társaságból a császár csak két embert tisztelt, őt és Ariust, ugyanazon okból kifolyólag: mindketten szembe mertek szállni vele.

Athanasius már kezdetben nyugodtan megengedhette magának, hogy szeresse a császárt. A többi püspökkel ellentétben nem hitt abban, hogy a császár átkozott. Meg volt győződve, hogy a császár a mennybe fog jutni. Nem azért, mert megtöltötte arannyal a papok kamráját. Még csak nem is azért, mert győzelemre segítette a kereszténységet – ezt önérdékből tette. Hanem azért, mert a császár a lelkek százezreit segítette hozzá a megváltáshoz, nemzetek és nemzedékek sorait. Sohasem született és sohasem fog még egy olyan ember születni, akinek olyan sokan köszönhették keresztényi voltukat és békéjüket.

Püspöktestvérei figyelmeztették, hogy ne fusson elsőnek a falnak. Ő azt válaszolta, hogy a feje törné be a falat, és nem a fal az ő fejét. Aztán kezdtek elmara- dozni mellőle: figyelembe kell vennie, hogy milyen időket élnek, és milyenek a körülmények. Erre azt válaszolta, hogy ő nem az Idő, hanem Krisztus szolgája. A végén magára maradt. Javasolták neki, hogy béküljön ki a meletiánusokkal. De hogy köthetett volna békét az eretnekekkel? Utolsó megoldásként elkezdtek bizonyítékokat gyűjteni ellene. Megvádolták, hogy lepaktált a légiókkal, és szinte halálra korbácsoltatta a meletiánus papokat. És mi van akkor? A korbácsolás csak korlátolt ideig tartott – a kárhozás tüze örök. Odáig süllyedtek aljasságukban, hogy megvádolták Arsenius, egy meletiánus püspök meggyilkolásával. Még bizonyítékuk is volt, bőségesen. De a vén eretnekekben volt annyi keresztényi becsület, hogy előbújt búvóhelyéről, ahol az utóbbi hat évben lapult. Athanasius sohasem fogja elfelejteni püspöktársai képét, amikor fény derült az igazságra. Mindent mondott rájuk, ami csak eszébe jutott: diplomok előcsarnokában lebzselő, sápiítózó zsidórusok, akiknek hangja mint a sakál üvöltése, lélegzetük akár a sátán fingja; szívük gennyzsák, érvelésük akár a hasmenés. Később egyik zsinatot a másik után hívták össze, ellene. És mire jutottak vele? Semmire. Közben ő minden támasz nélkül állott, anélkül, hogy összeroppant volna – a nyáj reménye, a hit védelmezője, az igazhitűség vezére.

Ezúttal a császár fordult ellene. Minél öregebb lesz Konstantin, annál inkább erőszakolja az egyház egységességét. Dinasztiát akar alapítani. Konstantinnak fogalma sincs a teológiáról. Nem tudja felfogni aényt, hogy az eretnekekkel nem lehet és nem szabad kiegyezni.

Konstantin ezért hívta össze az ariánus püspököket. Az ariánusok a Sátán békéjét kívánják. A vallások közötti egyenlőséget. Hogy mindenki azt prédikálhassa, amiben hisz. Attól függetlenül, hogy miben hisz. A plátónisták tanítómesterekkel állnának elő, amelyek csak arra jók, hogy összezavarják a hívőket. A pogányok ismét megtöltenék teátrumaikat, és szemérmetlen szobraikat felállítanák az utcákon. Azért, mert az ariánusok békét akarnak. És ezt az ostoba békét akarja Konstantin is.

Az összes színész, táncos, örömfíú, szobrász, hetéra, történész, lexikográfus és filozófus élvezettel lihegne. A szabadosság, a szabad beszéd és zene, az evészet és ivászat, a legerkölcstelenebb üzekedés, a szodómia uralkodna.

„Az ariánusok elhitették Konstantinnal, hogy én, Athanasius vagyok az egyetlen akadálya ennek az egységnek. Ezért számúzzön engem. És ha Konstantin tévovázna, akkor elúzetem magam.”

Az emberek hamarosan meg fogják unni a szabadosság törvényét, rendre és fegyelemre fognak vágyani. A sokféle teológia helyett egyetlen teológiára, a sokféle hitvallás helyett a nikeai hitvallásra. Az emberek majd egy olyan püspököt akarnak, aki egyenesen a megváltás felé vezeti őket. Aki, ha szükséges, erőszakol fogja szétfeszíteni a szájukat, hogy lenyomja torkukon a szent ostyát.

Mi bajom lehet? Ha eltávolítanak a hivatalomból, az emberek majd visszahelyeznek. Ha elűznek, vissza fognak hozni. Ha megölnek, fel fogok támadni.

A katolicizmust nem lehet megsemmisíteni.”

Athanasius hirtelen átvágott a teraszon Leontinushoz, aki még mindig a sarokban állt.

– Viteds vissza az asztalt a tanácsterembe!

– A helytartó már itt van – mutatott a nyári lak felé a diakónus.

– A prokonzul hadd menjen, menjen, menjen el!

Bár meghökkentette a válasz, Leontinus továbbra is félelemmel vegyes tisztelettel bámulta a püspököt. De Athanasius észre sem vette a hűség ezen bizonyosságát. Becsukta a szemét, és egy üdvözült mosoly ült ki vékony, sápadt ajkára.

Tizenkét évvel ezelőtt, amikor Sebastianus hivatalba lépett, és Diadumenos festőműhelyét választotta első hivatalos látogatásának céljául, az alexandriaiak úgy vélték – az új helytartó hűsös képéről és hatalmas termete alapján ítélve –, hogy ezúttal egy nagyobb rablót varrtak a nyakukba, mint az összes elődei együttvéve. De legalább, kuncogtak, nem kell féltetni tőle a város aszonyait.

De alaposan félreismerték emberüket. A prokonzul nem árulta pénzért az állásokat, és csak szerény hálaajándékokat fogadott el. Jó nevét ezen a téren főleg annak köszönhetette, hogy Konstantin betiltotta a szabad fosztogatást. A prokonzulnak jogában állott megtartani egy bizonyos százalékot a behajtott adóból, saját használatra. Ez a szabályzat lehetővé tette, hogy Sebastianus ugyanúgy megtollasodhasson, mint tolvaj elődjei, csak sokkal kényelmesebben. Ráadásul az egyiptomiak úgy érezték, hogy ő csak egy részét kapja annak, amit a császár amúgy is elvesz tőlük.

De az igazi népszerűséget számtalan szerelmi viszonyával és állandó botránnyaival vívta ki. Minden nőnek ajánlatot tett, amelyik csak útjába került, függetlenül attól, hogy eladó lány volt, vagy tiszteletre méltó özvegy. Minden nőbe belekapaszkodott, a terhes fiatal feleségektől egészen a kikötői kurvákig. Minél jobban öregedett, és minél kövérebbre hízott, annál jobban nőtt benne a nemi vágy is. Felesége, Lolla Paulina, egy római szenátor alacsony, sovány, hisztérikus leánya, aki húsz évvel volt fiatalabb férjénél, kétségbeesett kitartással próbálta megakadályozni a férjét abban, aminek legfeljebb csak a kasztrálás állhatott volna az útjába. Kémkedett utána, ráakaszkodott, mint egy pióca, szutykos lebugyokban csapott le rá, kapualjakban, kertekben, pincékben, bordélyokban és hivatalos fogadásokon. Amikor rajtakapta, Lolla Paulina szembeköpte a nőt, és kimeresztett körmökkel vetette rá magát a férjére, miközben úgy káromkodott, hogy még egy kerítő vagy egy rabszolgahajcsár ereiben is megfagyott volna a vér.

Nem vette észre, hogy mindenki a férjét pártfogolja. Az egész város ellene szövetekezett. Ha rajta akarta kapni a férjét egy szerelmi légyotton egy szigeten, akkor biztos, hogy vagy eltűntek a hajósok, vagy a csónakok feneké lett lyukas. Ha gyaloghintóval közeledett a kocsmá felé, utcakölykök hálózata adta tovább a hírt háztetőről háztetőre, úgyszólván hamar a helytartó fülébe jutott, mielőtt ő odaért volna. Az alexandriaiak még tíz év alatt sem unták meg Sebastianus kalandjait. Őt tartották a nyilvános szórakozás hősének Konstantin hatalomra jutása óta.

Lolla Paulina pontosan tudta, hogy férje hány perc alatt végez bármilyen hivatalos tennivalóval, hogy mennyi idő alatt ér vissza egy gyaloghintó a hivataltól a Balzsamozó negyedbe. Szinte percre ki tudta számítani, hogy éppen felszavazni készül-e a férje, vagy máris azt csinálja, és olyankor rohant, mint aki megveszett.

Az egyetlen, akivel Lolla Paulina bizalmasan tudathatta kétségbeesését, az Petros volt, a rendőrfőnök. A rendőrfőnöknek nyugodtan a szemére lehetett hányni, hogy nem akadályozza meg az ehhez hasonló botránnyokat. Petros per sze unta a nő folytonos panaszait. Hogy megszabaduljon tőle, pompás tervet agyalt ki: egy tágas, dupla fenekű gyaloghintót rendelt a helytartónak. Ketten is elfértek a búvóhelyen, ha kissé kényelmetlenül is. Attól fogva Paulina semmi gyanúsát nem észlelt. Elragadtatva jelentette be minden ismerősének, hogy végre, ötvenhat éves korára a férjének megjött az esze. Minden reggel integetve búcsúzott el tőle a palota lépcsőjénél, még csókot is küldött neki. A helytartó kissé meghajolva ült a gyaloghintóban, vígan integetve, miközben másik kezével a lábánál kuporgó kéjhölgyet simogatta.

Aztán bekövetkezett a katasztrófa. A helytartónak a kikötő melletti hajójavító műhelyt kellett meglátogatnia. Fényes nappal, az Akhilleon mellett, alig hat lábnyira a császár szobrától, a gyaloghintó feneké leesett. Először egy kövér lotyó pottyant ki belőle, utána meg a helytartó. Mindketten anyaszült meztelenül gurultak a porban, és kékre-zöldre zúzták magukat. Mint mindig, a helytartó most is kifogástalanul viselkedett: „Köszönöm, távozhatsz” – mondta udvariasan a sikítózó kurvának. Kísérője kétségbeesetten öltöztette, ő pedig kegyes

mosollyal fogadta a járókelők köszöntéseit. Az eset nagy tömeg bámészkodót vonzott oda. Az első sorban állók csendes meghatódással nézték, míg a hátsók majd feldőltek a röhögéstől.

A helytartó nem aggódott különösebben. Csak Lolla Paulinától félt egy kicsit, aki elkerülhetetlenül értesülni fog az esetről, és elkerülhetetlenül össze fogja karmolni a képét. Ezt nem lehet megakadályozni. Feltehetőleg Konstantin is dühös lesz, már ha a fülébe jut a hír. De hát ki mondaná el neki? A rendőrfőnök persze kémkedett utána, de Petros el fogja simítani az ügyet, hiszen ő is hibás a városban történt botrányért: miért nem vette elejét? És ha mégis jelentené? Mivel büntethetné meg a császár az egyiptomi kormányzót egy ilyen kihágásért? A fejét vétetné? Nevetségessé tenné magát az egész Birodalomban. Lefokozná? Akkor is mindenki rajta röhögne, és legendás priaposzi hősként ünnepelnék őt, a vasfalloszú Sebastianust.

Ebből az esetből azt a következtetést kell levonni, hogy nem szabad többé kényelmetlen helyzetben szeretkeznie. Senkinek sem kellene. Mindig is félt, hogy darabokra fog esni az a fránya gyaloghintó. A népszerűsége? Ez az előadás felülmúlta a legszellemesebb görög komédiát is. A gúny tárgyává fog-e válni? Nehezen. Mindent a keresztény papok számlájára írnának. Az utóbbi évtizedben egyebet sem csinálnak, mint erőszakkal próbálják kényszeríteni az embereket arra, hogy hagyjanak fel a szerelmi életük minden megnyilvánulásával. Nos, ő nem hagyott fel vele, és az emberek épp ezért szeretik. Mert nem járkált fel-alá álszentkedő képpel, azért, miközben titokban, zárt ajtók mögött közöszült a legdrágább hetérákkal. Nem, ő szerelmi életét nyilvánosan élte: a szépekkel és csúnyákkal, a fiatalokkal és öregekkel, olcsó és drága kurvákkal, társadalmi osztálytól függetlenül, demokratikus népvezér és valódi hím gyanánt, a természet törvényei és Pandemos Aphrodité parancsolatai szerint, úgy is lehetne mondani: keresztényi alázatossággal. Ő volt a reménye és a vigasza népének, amelyik példát vehetett róla, hogy azt csináljon, ami jólesik, és ne a prédikátorok papolására hallgasson.

Nem bánta volna viszont, ha titkára, Niphetodes nem úgy áll mellette, mint egy savanyú faszent. Mintha nem csupán a gyaloghintó feneké, hanem az egész világé esett volna le. Miért kell olyan rosszallóan lesütnie a szemét? Mintha nem tudta volna, hogy a parázna helytartó gyaloghintója dupla fenekű, mint minden ezen a világon.

A hústorony Sebastianus Athanasius márványasztalánál ült, mozdulatlanul, mint egy kő. Már hét éve, minden csütörtökön, Sebastianus, mondhatni, bosszút állt a püspökön, mivel házigazdája hajthatatlanul az asztalfőre ült, így neki, a vendégnek, aki húsz évvel idősebb nála és a császár képviselője, a baljára kellett ülnie. Úgyhogy valahányszor megszólalt a püspök, ő becsukta a szemét, és horkolni kezdett. A helytartó tudta, hogy motyogása és horkolása gyerekes fogás házigazdájával szemben, de azt is tudta, hogy így idegesíti a legjobb Athanasziust, olyannyira, hogy az beleizzad az erőlködésbe, hogy ne essen ki méltóságából. Ez kárpótolta azért, hogy ott kellett ülnie a dohos pincében, ahol soha senki meg nem kínálta egy korty borral vagy egy morzsányi süteménnyel, és ahol hosszú órákon keresztül kellett feleslegesen veszekednie ezekkel a vér-

szegény heréltjelöltekkel. Még az a szerencse, hogy ott van mellette sültbolond, rőt hajú titkára, aki helyette is szövegel, és így ő időnként gondolatait a kikötői lotyók ringó csecsein pihentetheti, elosztatván ezzel ennek a keresztény fingkamrának az unalmát. Ennyi vigaszt megérdemelt általános helytartói nyomorúságáért is, aminek az volt az oka, hogy a sors ezeket az öszvéreket, a bajkeverő püspököt és Konstantint, a hitehagyottat rendelte melléje kortársaknak.

– ...a palota jobb szárnya felépült. A bal szárnyban most dolgoznak a pincéken, és nemsokára a városfalak is készen állnak. Fő miniszterünk, tisztelt Ablaviusunk írásban közölte, hogy Konstantinápoly falai évezredekig állni fognak...

A püspök könyökére támaszkodott, és lassan jobbra húzódott, hogy jobban lássa Sebastianus titkárának arcát. Kiolvasta azt, ami nem hangzott el, és ellenőrizte a rőt hajút. Nem mintha Niphetodes kétkulacsos lett volna – nem is álmodna arról, hogy egyik legmegbízhatóbb emberétől azt kérje, hogy ilyen veszélyes játékba menjen bele. Nem, Niphetodes korrekt volt, tökéletesen korrekt. Olyasmit ért el, amit mások nem is merészelték megpróbálni: az államügyekben az államot szolgálta, az egyházi ügyekben pedig az egyházat pártfogolta, hajthatatlanul.

Niphetodes sokatmondó pillantást vetett a püspökre. Aztán öklét a szájához emelte, mint egy kupát, és körbecsavarta, fejét enyhén a kormányzó felé billentve. Végül elvigyorodott, a püspök felé, csakhogy a vigyor inkább grimasz volt.

– ... főméltóságod kedves figyelmébe, hogy további háromszázharminc hajórakomány búzaszállítmányt áll szándékomban a fővárosba küldeni. És végül, de nem utolsósorban, a császár, hála istennek, nagyszerű egészségnek örvend!

„Zeusznak köszönhetően, te patkány – javította ki magában titkárát Sebastianus. – A mi istenünknek, nem annak a Láthatatlan Senkinek. Mert ki tudná megmondani, hogy mi fog történni, amikor Konstantin, a hitehagyott meghal, és őt császár örökli a trónját? Akiből kettő pogány, kettő katolikus és egy ariánus?” A püspökre nézett. Bacchusra! Két Athanasiuszt látott. A bor, amit ideérkezése előtt vedelt, éreztetni kezdte a hatását.

Egész testével Athanasius felé fordult, és hosszasan méregette düledt, halványkék halszemeivel. Majd kifakadt:

– Hét esztendeje, minden csütörtökön, itt ülünk egymással civakodva. Háromszázharmincnégy tönkretett csütörtök, mialatt egyetlen személyes megjegyzést sem engedtem meg magamnak normális emberi hangon. Ezen a háromszázharmincötödik, remélhetőleg utolsó csütörtök délutánon, a saját nevemben óhajtok beszélni.

Fürkészően Athanasiusra nézett, de a püspök meg sem rezdült.

– Attól tartottam, hogy főméltóságod azt fogja mondani, ha a kormányzó meg akarja vallani bűneit, akkor főméltóságod a rendelkezésemre áll, de amennyiben a kormányzó csupán személyes nézeteit óhajtja fitogtatni, akkor főméltóságod sajnálattal megkérné, hogy térjen vissza a hivatalos ügyekre.

Athanasius csendben megrázta a fejét.

– Ezt vártam! – dörögte a kolosszus. – Kétségtelenül nem kerülte el főméltóságod kedves besúgóinak becses figyelmét, hogy amikor részeg voltam, mint most

is, főméltóságodat az új, fafejű nemzedék legmegrendíthetlenebb oszlopának neveztem. Ha ügynökeim nem tévedtek ebben, akkor főméltóságod azt válaszolta erre, hogy azért beszélek így, mert velőig romlott vagyok, és túl vén már ahhoz, hogy megértssem a fiatalokat.

A hét év alatt arra a következtetésre jutottam, hogy a viszály és ellenszenv keveréke volt az egyetlen kapcsolatom főméltóságoddal. És úgy veszem észre, hogy főméltóságod teljes mértékben viszonzozza ezeket az érzelmeket. Mindazonáltal sohasem éltem vissza hatalmammal. Hét évig törekedtem arra, hogy meggyőzzem főméltóságodat, hogy tartózkodjon attól, hogy a felekezetek közötti béke útjába álljon, a békének, mely a Birodalom javát szolgálná. Válasz gyanánt főméltóságod a zsinatok határozataiból idézett, és kielemezte számomra a Szentháromság dogmáját. Sohasem beszélünk úgy, hogy céljaink ne lettek volna ellentétben egymással. A vitáink menetét minden előírt utasítás, konkrét törvény, szokás vagy előzmény segítsége nélkül kellett irányítanom. Az utasítások szerint az én feladatomban csak annyi volt, hogy főméltóságodat meggyőzzem, hogy fogadjon el egy kompromisszumot. Hivatalom egész ideje alatt ez volt az egyetlen feladat, amit fájdalmasnak találtam. De nem ez az oka annak, hogy utálok főméltóságodat.

Mindig visszataszított főméltóságod undorító aszkétizmusa. És sajnáltam főméltóságodat, amiért olyan száraz, akár egy döglött béka. Feltettem magamban a kérdést, miféle ember az, aki másoknak csak a hibáit látja? Feldühödtem, amiért olyan durván elítélt főméltóságod szerelmi viszonyaim miatt. Már rég meg akartam mondani főméltóságodnak, hogy a világ összes herélt püspökének minden prédikálása ellenére az emberek mindig torkoskodni, duhajkodni és paráználkodni fognak. És ha főméltóságod mindennap, és egész nap a Fárosz tetejéről prédikálna, attól még mindig üzekednének a kutyák az úton, fajtalanokodnának az emberek a lakhelyükön, nőnének a virágok, sütné a nap és fújna a szél. De főméltóságod megbotránkozása gyakori üzekedéseim fölött sokkal enyhébb volt, mint az enyém, amikor ráeszméltem, hogy testvéri szeretet helyett főméltóságod a hivatalosan elismert keresztény felekezetek közötti gyors szétválást hirdeti. És volt valami, ami még jobban megdöbbenített. Főméltóságod a szószékről gyalázta Ariust, Secundust, a ptolemaisai püspököt és Theonast, Marmarika püspökét, akik mindannyian szerencsétlen száműzöttek, és nem tudnak védekezni. Ezért utálok és megvetem főméltóságodat.

Időskorom ellenére is egy jókedvű, vasidegzetű férfiú vagyok, de valahányszor belépek főméltóságod palotájába, remegni kezd a térdem. Nem a félelemtől, hanem az undortól. Úgy megyek haza, hogy halántékomban a fájdalom lángja táncol, és egész éjjel nem tudom lehunyni a szemem. Van, amikor az ágyban forgolódva azt búsulom, hogy a sors pályám végén hozta rám ezt a nyomorúságot. Akárhogy nézem, az én jövőm csak két lehetőségnek néz elébe: a császár vagy továbbra is azt fogja kérni tőlem, hogy főméltóságoddal vesződjek halálom napjáig, vagy ráun erre az egész szarra, és megszabadul a lázongó püspöktől és a hasznavehetetlen helytartótól. És amilyen jól ismerem a jó öreg Ablaviust, a prétoriánusok cinikus prefektusát, ő fogja kiválasztani száműzetésünk helyét, és mindkettőnket ugyanabba a mocskos illír faluba fog küldeni, talán abba a falu-

ba, ahol Arius volt a múlt vasárnapig, amikor is kényszerszállását áthelyezték a konstantinápolyi császári palotába.

Leontinus diakónus eltakarta a szemét. Másik kezével addig vakarászta a képét, amíg szivárogni kezdett a vér. A halálos csendbe mennydörgés hangja hasított. A püspök a legnagyobb nyugalommal ült a székén. A helytartó folytatta:

– De nem azért jöttem főméltóságodhoz, hogy kiöntsem a haragom. Éppen ellenkezőleg. Meg kell mondanom, hogy örömmel veszem észre, hogy főméltóságod már ki is találta, hogy mire gondolok. Azon tűnődtem ma délután, hogy miképpen adjam elő főméltóságodnak Ablavius legfrissebb levelét. Elindulásom előtt egy órával kaptam kézhez. A kertből feleségem üvöltését hallottam. Főméltóságod bizonyára értesült dupla fenekű gyaloghintóm mulatságos esetéről. Nos, Lolla Paulina éppen akkor tudta meg. Éles karmai elől négykézláb másztam ki az ablakon, és Niphetodes, kötelességtudó titkárom, ugyancsak négykézláb követett. Ahogy az ablakpárkány alatt lapultam, főméltóságodra gondoltam, és rájöttem, hogy sokkal kevésbé gyűlöltem ezalatt a hét év alatt főméltóságodat, mint gondoltam.

Főméltóságod nem fél senkitől. Mindenki fél főméltóságodtól, a hívei és az ellenségei is. A püspökök, a császár, sőt egy kicsit én magam is. Főméltóságodnak mindenhez köze van. Az autoritás az enyém, de a hatalom a főméltóságodé. Amikor felfedeztem, hogy a hátam mögött összejátszott a légió tribunusával, és az én katonáimmal korbácsoltatta meg a meletíanus püspököket, levelet írtam Konstantinápolyba. És tudod, hogy mit válaszoltak? Hogy hallgassak, mert főméltóságod a császár embere. Főméltóságod sokkal erőszakosabb, sokkal megátalkodottabb és gyorsabb, mint bárki más. Főméltóságodnak a szeme sem rebtent, amikor a püspökök összefogtak ellene. Akárhányszor kidobták főméltóságodat egy zsinatról, főméltóságod bekiabált az ablakon, hogy a zsinat érvénytelen. És nemcsak kiabálta, hanem hitte is, hogy úgy van. Ha arra lennék ítélve, hogy egy olyan birodalomban éljek, amelyben főméltóságod uralkodna, kardomba dőlnek vagy felválnám az ereimet. De azt is be kell ismernem, hogy főméltóságod, a saját visszataszító módján, sokkal hatékonyabban uralkodna, mint Konstantin jó néhány elődje, és attól tartok, utódja. Sok tehetséges férfit ismertem életemben. Ők is, mint főméltóságod, azt hitték, hogy mindig nekik van igazuk. Ők is, akárcsak főméltóságod, dühbe gurultak, amikor valaki ellentmondott nekik. Egytől egyik örültek voltak. Főméltóságod épeszű. Olyannyira, hogy az ember nem bír ránézni, mert elfogja a hányinger. Főméltóságod sohasem érti, amit a másik ember mond, de mindig tudja, hogy mit fog mondani. Sohasem láttam még valakit, aki annyira higgyen magában, mint főméltóságod. Be kell vallanom, hogy én is hiszek főméltóságodban. Azt hiszem, hogy még ez a legutóbbi szerencsétlenség sem fogja letörni főméltóságodat, holott azt gondolom, kívánatos volna, hogy úgy legyen. És hogy a végén főméltóságodnak fog-nak igazat adni, holott egyáltalán nincs igaza. Én viszont mosom kezeimet. Egy helytartóhoz illően mosom kezeimet. Nem voltam tudatában annak, hogy az elmúlt hét évben, minden csütörtökön, korunk legnagyobb emberével találkoz-tam, persze, őfenségét, a császárt kivéve – tette hozzá gyorsan, gépiesen. Keze

megrezzent, amint egy hatalmas mennydörgés rázta meg a házat. Niphetodes és a diakónus kinéztek az ablakon. Odakinn még mindig sütött a nap.

– Megrémít? – kérdezte Athanasius.

– Igen – válaszolta a helytartó. – Nem nagyon, de megrémít.

– Tudod, a te istened volt.

Sebastianus elvörösödött. A püspök bocsánatkérően intett.

– Attól tartok, Sextus Aurelius, hogy nem fogok ugyanilyen beszédet tartani – mondta. – A sajátomat rövidebbre fogom. Gondolom, meg kéne cáfolnom azt a kijelentést, hogy kölcsönös a gyűlöletünk.

Ijesztően gördülékenyen beszélt. Csúnya arcán az izmok rángatóztak, megnyúltak és eltűntek. A ráncok a szája sarkába gyűltek, fodrozódtak és kisimultak.

– A bűnök közül a legjobban a falánkságot, az ivászatot és a paráználkodást vetem meg. Lehet, hogy azért, mert isteni kegyből fel vagyok alóluk mentve. De nem ezek a legnagyobb bűnök. Nem kerülte el figyelmemet, hogy a lopás, csalás és zsarolás ismeretlen a te számodra. A kezedet nem mocskolja vér, vagy erőszakos tettek sora, és kötelességedet a legnagyobb lelkiismeretességgel és példás becsületességgel végzed. Sohasem tudtam megérteni, hogy milyen forrásból merítesz ennyi becsületességet. Amikor tudomásomra jutott, hogy a császárnak kedvező jelentést küldtél méltatlan személyemről, egy kicsit sem voltam meglepődve. Nem amikor a császár kegyeiben voltam, hanem amikor igazságtalanul vádoltak gyilkossággal. Azzal, hogy igazságosan bántál velem, Krisztus ügyét is segítetted. Ezért volt fájdalmas meglepetés számomra, amikor láttam, hogy elfordítod a fejed, és az ablakon bámulsz kifelé, a neked címzett beszédem közepén, a misén. Kétségkívül buja gondolataid támadtak, márpedig az ilyesmi nagy bűn a templomban...

– Tévedsz – vágott közbe a helytartó. – Szömörcecserjék látszottak az ablakban, a leveleket számoltam.

Athanasius mosolygott.

– Szömörceleveleket számolni nem bűn, még a templomban sem. A prédikátor hibája volt tehát, hogy nem tudta lekötni figyelmedet.

– Ha már itt tartunk – mondta Sebastianus –, felvilágosítanál valamiről, ami mindig is rejtély maradt a számomra: miért ragyogtál úgy az örömtől, valahányszor betévedtem a templomba? Biztosan inkább a pokolba kívántál...

– Ó, hát nem érted? Akárhányszor rád tévedt a szemem, ahogy ott ültél az első sorban, azt gondoltam magamban: harminc évvel ezelőtt ez elképzelhetetlen lett volna: a helytartó az Úr Házában! És amikor néztem, hogy feláll a gyülekezet, és velük együtt, dohogva, te is, és kezemben tartottam a Szentírást, azt gondoltam: harminc évvel ezelőtt a helytartó a Szentírást a tűzbe, a gyülekezetet pedig az oroslánok elé vettette volna. Ugyanaz a helytartó. Az Úr útjai valóban kiszámíthatatlanok. De lehet, hogy tévedtem, amikor azt gondoltam, hogy ugyanaz a helytartó lett volna. Utóvégiül a régi menthetetlenül átkozott volt, míg te az áldottak közül való vagy, még ha nem is hiszel Krisztusban.

Az új generációnak, amelyet te fafejűnek szoktál nevezni, nagy előnyei vannak: nekik már bölcsőjükben megadatott a megváltás ajándéka. Ezt az olyan embereknek köszönhetjük, mint te, aki templomba jársz, holott nem vagy keresz-

tény; a gyülekezet azon tagjainak, akiket a régi, hóbortos társaságnak szoktam nevezni, mely tituluszért, kedves Sextus Aureliusom, ünnepélyesen bocsánato-dért esedezem. Te és a hozzád hasonlók segítettek, vonakodva, de azért nem kevésbé hatékonyan, felszámolni a régi világot, melyet képviseltek, és felépíteni az újat, amely minket képvisel. Az Úr Egyházát sohasem tudtuk volna a te támogatásod nélkül megalapítani. Ebből az okból nem kívántalak sohasem a pokolba, még legtitkosabb gondolataimban sem, ellenkezőleg, mindig is azt reméltem, hogy sohasem kerülsz oda. De be kell vallanom, hogy nem mindig voltam meggyőződve róla. Mindennap belefoglaltalak imáimba, mióta először megláttalak, a császár diadalmenetén. Mindennap, kivéve a csütörtököt, mert azon a napon mindig annyira feldühítettél, hogy nem bíztam benne, hogy megfelelő őszinteséggel tudok imádkozni a lelkedért. De – tette hozzá kis gondolkodás után – ez a csütörtök kivétel lesz. És most megkérhetem méltóságodat, Egyiptom helytartóját, hogy légy oly kedves, és közöld velem a császár parancsait?

– Hát legyen – válaszolta Sebastianus egy kis sóhajjal. – Ablavius azt írja, hogy Ariust nagy tiszteletadással fogadták a palotában. A császár eltökélt szándéka, hogy beiktassa alexandriai püspöknek. Ablavius megkért, hogy biztosítsalak arról, hogy bár ezek az intézkedések Arius javára történnek, még véletlenül sem irányulnak ellened, aki magad is alexandriai püspök maradsz. A császár nem óhajtja, hogy Konstantinápolyba menj. Ellenkezőleg, arra kér, hogy feltétlenül tartózkodj ezen szándékodtól. Amennyiben nem értesz egyet, a légió tribunusa segítene neked... Végül pedig arra kér őfensége, hogy minden fenntartás nélkül vesd alá magadat a döntésének, és ígérd meg, hogy békés egyetértésben fogsz élni Arius püspökkel. Eme ígéreted nagy örömet és vigaszt nyújtana a császárnak, öregségére. Továbbá arra kér, hogy közöljem veled: állásfoglalásodtól függetlenül a helyzet megváltoztathatatlan. Azt a parancsot kaptam, hogy holnap induljak Konstantinápolyba a jelentéssel.

A helytartó kérdőleg nézett a püspökre.

– A válaszom: nem. Jelentsd a császárnak, hogy térden állva könyörgök neki, ne engedje visszatérni az Antikrisztust, azt a főeretneket, azt a vadállatot, azt a veszett kutyát Alexandriába. Ha pedig őfelségének eltökélt szándéka, hogy hajthatatlan maradjon, kénytelen leszek megakadályozni annak a búzának az elszállítását, amire szüksége van. Magyarázd meg neki, hogy elegendő hatalommal rendelkezem ahhoz, hogy ezt megtegyem. Ha idejön Arius, nem lesz többé búza. Ez az én válaszom.

Hosszú csend következett.

– Fiam – fordult Sebastianus Niphetodeshez –, úgy látom, a mai csevegésünk érzékenyen érintett. Meglehetősen sápadt vagy. Eredj ki a kertbe, és szívjál egy kis friss levegőt.

– A helytartó jóindulatú javaslata a diakónusoknak is szól – tette hozzá Athanasius.

X.

A hosszú, keskeny, magas várószoba, magas ablakaival olyan volt, mint egy túlméretezett folyosó. Sebastianus mindig úgy érezte magát ezen a helyen, mint

egy falusi fajankó, bár nem tudta megállni, hogy ne mosolyogjon vidékies fényűzésén: a rikító mozaikok és a rémes freskók, amelyek túl magasan álltak a falon és túl nagyok voltak, és melyek Konstantint ábrázolták, amint győzelemre vezeti légióit Saxa Rubránál és Khrisopolis alatt.

Csak a szoba két végében lévő karmazsinvörös függönyök voltak ízlésesek. Azon a reggelen, első látogatásuk alkalmával, ahogy beléptek a szoba egyik felén, Arius épp a másik felén ment ki, útban a császárhoz, kihallgatásra. Csak egyenes hátát és merev tarkóját látták, ahogy emelt fővel lépkedett. Azt is csak egy pillanatra. Nehezen ismerték volna meg, ha nem lett volna rajta örök fehér köntöse, amelyet még a régi időkől ismertek.

Most, ebéd után, csak maguk voltak a váróteremben. Azt hallották, hogy a császár néhány napja az ariánus püspökökkel tanácskozik, és senki mást nem fogadott. De az ő kedvükért kivételt fog tenni. Niphetodes úgy találta, hogy nyomasztó ezen a helyen időzni. Nem voltak se székek, se zsámolyok, azzal az előre megfontolt szándékkal, hogy az emberek kényelmetlenül és megalázva érezzék magukat. De ezúttal nyugodtnak érezte magát. Egyenesen állt; az utóbbi négy napban tíz évvel fiatalabbnak érezte magát.

Sebastianus éles szemeivel rögtön észrevette a változást.

– Aggódtam érted – jegyezte meg, mikor Athanasiustól való távozásuk után megérkeztek a helytartói palotába –, de úgy látom, hogy most, hogy megszabadultunk a nagy embertől, virulsz. Örvendek, hogy nem búsulsz túlságosan az események miatt. Milyen pirosposzsgás az orcád! Maradj jóval a hátam mögött. Most Lolla Paulinánál vagyok soros.

„Éreztem, ahogy fülig elpirulok, mert igaza volt. Szerettem volna azt válaszolni: »Hát persze, hogy kivirultam. Mennyivel jobb rossz lelkiismerettel élni, mint lelkiismeret nélkül!« De Sebastianusnak, ennek a jó embernek, fogalma sincs az ilyen dolgokról. Senkinek sem tudom elmagyarázni, hogy mi történik velem. Elmehetek-e régi barátaimhoz? Mindenütt zárt ajtókat találok. És új barátaim? Az ő kapuik nyitva állnak, az igaz, de érdemes-e belépni rajtuk?

Ó, pedig eleinte nem úgy volt. Amikor Sebastianus tapintatosan a kertbe küldött, szörnyen kétségbe voltam esve, arcom mézsfehér volt, testem pedig meggörnyedt a keserű izgalomtól. Majd bevallottam magamnak, hogy csak bohóckodtam. Miért görnyedeznék tovább? Rég nem voltak ilyen rugalmasak az izmaim, mint most. A vihar elvonult mellettünk, mennydörgött ugyan, de egy csepp eső sem esett. Gyarló testem csodálatosan formában volt. A forróság tikkasztó volt. De én kellemesen hűvösnek éreztem magam. Hová lett mellkasomról a verejték? A télen-nyáron gyöngyöző katolikus enyv? Már nem volt ott. Tizenkét év után végre kiegyenesíthettem a gerincemet.

Gyermekkoromban egyszer széttiportam egy hangyabolyt, mert nem bírtam elviselni a körülötte végbemenő ostoba, rendszertelen rohangálást. A hangyák találomra köröztek, mellőzve bármely törvényt vagy szabályszerűséget. Mivel nem tudtam alárendelni őket a Szent Rendnek, elpusztítottam őket. Ugyanez a lelkület készített arra is, hogy Athanasius rendjéhez csatlakozzak. Nem azért, mert történetesen ő volt a győző. Hanem mert azt hittem, hogy intoleranciájá-

val, erőszakosságával és kegyetlenségével Athanasius azon a nyílegyenes úton haladt, amely a keresztény Birodalomhoz vezet. Míg az ariánus, donatista, valentiniánus, meletiánus, pauliánus és egyéb hangyak ostobán jártak fel-alá, céltalan körökben. Tévedtem. Ma biztos vagyok benne, hogy Arius fogja megkoronázni a keresztény egyház építményét, és bölcsességével, toleranciájával és higgadtságával a helyes úton fogja vezetni. Miközben Athanasius továbbra is hiábavaló, dühös köreit rója, melyek sehová sem vezetnek.

Zsenge ifjúkoromtól kezdve az volt a vágyam, hogy felkapaszkodhassak a Mennysorság Fáján. Mindenáron mártír akartam lenni, mert úgy éreztem, hogy az üldözés, és vele együtt a mártíromság többet ér a győzelemnél és egy zsíros állás jutalmánál. Éreztem, de nem tudtam. Én is az egyház győzedelmeskedését kívántam, mert azt gondoltam, hogy én meg fogok szabadulni attól a győzelemtől. Most legalább tudom, hogy mitől akartam szabadulni. De Isten nem engedte, hogy a mártíromságot válasszam. Helyette a felekezetek között kellett választanom.

Először Ariust választottam, aztán Athanasiuszt, és most ismét Arius mellé szeretnék állni. De az emberek csupán árulónak gondolnának, aki elhagyja a legyőzötteket, és megint a győzteshez rohan. Úgyhogy nem hagyhatom el Athanasiuszt. Azt hiszem, hogy egyedül Jézus Krisztus előtt tudom megindokolni tetteim.

Fenekig kell innom a szenvedés keserű poharát. Nem marad más hátra. Harmincéves koromig Ariust szolgáltam: az igaz ügyet, igaz hittel. Azután Athanasiuszt: a hamis ügyet, igaz hittel. És most tovább kell szolgálnom a hamis ügyet, minden hit nélkül. És ha ezt megteszem, néhány év bűnhődés után talán Arius elé állhatok és elmondhatok neki mindent. Talán meg is bocsát nekem.

Aznap este, a nagy beszélgetés után, visszamentem Athanasiuszhoz. A püspöki palota kapujában Severusszal, a diakónussal találkoztam, aki egy batyut cipelt a hátán. »Itt hagyom ezt a viperát – mondta. – Míg Konstantin Diocletianus törvényeit alkalmazta az eretneknek kikiáltott felekezetek ellen, buzgón küldte neki a búzáat. Most viszont szakad meg a szíve, mert többé nem perzselheti föl a meletiánusok templomait, és nem korbácsoltathatja halálra félszemű püspökeiket. Még hogy keresztény pap! Ha-ha-ha!«

Bementem és szembesültem Athanasiuszsal. Biztosítottam afelől, hogy kitartok mellette, ha törik, ha szakad. Hogy a helytartónál minden befolyásomat bevetem, abban az esetben, ha az újból beiktatott ariánusok meg akarják torolni az őket ért múltbeli sértéseket. Azt kérdezte: tisztában vagyok, hogy milyen vakmerő feladatra vállalkozom? Hogy az értelmiség alig várja, hogy visszatérjen Arius, mert akkor újra kinyitják a Nagy Könyvtár kapuit. Hogy a pogányok azért imádkoztak bálványaikhoz, hogy visszatérjen Arius, mert akkor feléleszthetik oltáraikon a lángokat. Hogy az egész zsidónegyed tánra perdült és énekelt, amikor meghallották, hogy Arius visszatér, mert sohasem próbálta őket erőszakkal megtéríteni.

És megkérdezte azt is, gondoltam-e arra, hogy követőinek jelenlegi száma egyötödére fog csökkenni? Hogy ötvenezer igaz kereszténynek százezer meletiánussal és háromszázötvenezer ariánus sátánfajzattal kell felvennie a harcot?

Válaszul ünnepélyesen megígértem, hogy hetente jelentést fogok küldeni neki, száműzetési helyére. Azt válaszolta, megtörténhet, hogy erre nem lesz szükség, a császár még a fejét is vétetheti, amiért nem hajlandó elküldeni a bűzát.

És én azt gondoltam: »Adná az Isten, hogy úgy legyen!«

Végül kikísért a kapuhoz, és áldását adta. Látszott az arcán, hogy egyáltalán nem számított látogatásomra.

Mikor kijöttem, azt gondoltam, hogy a legrosszabbján túlestem. Holott csak alig kezdődött el.

Aznap éjjel visszatért régi álmom. Ilyenkor a Szentháromság három koncentrikus, vakítóan fényes, forgó karika alakjában jelenik meg. És én azt mondom álmomban: »Niphetodes, ezt elfelejtet! Felejtsd el azonnal!« És mindig sikerül elfelejteni.

Az álombéli fényes karikák hajnalban jelentek meg, és nyomban egy földi hang költött fel álmomból: »Légy szíves felkelni, kegyelmes uram, a hajó mindjárt indul Bizáncba.«

A hajó orrában álltam, hogy minél vadabbul csapjon arcomba a szél. Micsoda érzés! A megtisztulásé. Ó, de megtisztulásom még mindig oly messze van!

Beismertem, hogy természetemtől fogva engem sem érdekel jobban a teológia, mint Alexiast. De ezt nem hozhatom fel saját mentségemre, mert másokat teológiai nézeteik alapján ítélt meg és ítélt el. Állandó félelemben éltem, mert szívem mélyén tudtam, hogy Ariusnak van igaza, de sohasem mertem beismerni az igazat. A Szentírás Ariust igazolja. Csak egy valódi Isten van.

És Ariusnak van igaza, még gyakorlati szempontból is. Kértem én, kit tudnék ilyen ostobaságról meggyőzni: a Fiú mindig létezett, és sohasem volt olyan, hogy ne létezett volna, ennek ellenére az Atya teremtette? És ha az Atya, a Fiú és a Szentlélek egyenlők lennének, korban, rangban és elsőbbségben, akkor miért mondjuk mindig azt, hogy: Atya, Fiú, Szentlélek, és miért nem merészelte soha senki azt mondani, hogy: »a Szentlélek, a Fiú és az Atya?« Ezt az ostobaságot csak azzal lehet elhíttetni, akit már bölcsőjében megkereszteltek, és gyermekkorából a fejébe verték.

Hogy téríthetnék meg a gótokat vagy az etiópokat, hogy egy olyan Krisztusban higgyenek, akit Athanasius teológiája balsamozott be és merevített bálvánnyá. Athanasius egy csikorgó Szentháromságot talált ki, míg Arius egy lázadó, fiatal Krisztusban hisz, akinek a kezében nyugszik a győzelem. Krisztusban, Isten első teremtményében, az első Istenben, aki az emberek között élt és járt.

Ha Athanasius komolyan veszi hitét, akkor miért nem következetes? Miért nem tartott ki abbéli szándékában, hogy indítványozza Nikeában Szent János Evangéliuma tizennegyedik fejezetének kihagyását, ahol Jézus azt mondja: »az Atya nagyobb nálam«. Miért nem küszködött azért, hogy az Újtestamentumból Szent Péter minden levele kimaradjon, mivel egyszer sem említi a Szentháromságot. És miért nem dobatta ki Origenész csontjait a templomból? És miért nem tiltakozott, amikor antiokhiai Lukianosz drepanoni sírja fölé katedrális emeltek? Origenész és Szent Lukianosz ugyanazt hirdették, mint Arius. Lukianosz összes tanítványa ariánus: Jeruzsálem, Antiokhia,

Thesszaloniké, Pergamon, Korinthosz, Kalkedonia, Ephesus, Ptolemais, Nikea, Nikomedia, Marmarika és Heraklion püspökei. Mindannyian a kereszténység büszkeségei.

És most mind ott ülnek Konstantin palotájában. És ott van Caesarea püspöke is. Tegnap még gúnyiratokat körmölt az ariánusok ellen. Eusebius, az álszent képmutató, a gyáva szarházi titokban mindig is ariánus volt.

Igen, gyáva szarházi, akárcsak én.

Kréta szigete magasságában, szombat délután, családomra gondoltam. Két nap óta először. Az ő számukra igazi áldás vagyok! És a többiek? Zonas és Alkestis Persepolisban vannak. Heléna és Alexias örökre bezárták előttem az ajtót. A jó öreg Istoth a rabszolgájától üzent, hogy ha megbetegednék, nyugodtan fordulhatok a vele szemben lakó orvoshoz. Justinus kiköp, amikor meglát, mert meg akartam győzni, hogy írjon egy gúnyiratot, amelyben leleplezi Homérosz erkölcstelenségét. De Sankhuniathon, mivel kifinomult ember, egyszerűen csak átsétál az utca másik oldalára.

Amint elhagytuk Astipalaiát, az éjszaka közepén, rohamot kaptam. Két órán keresztül zokogtam és remegtem, és végig arra gondoltam, hogy nem éreztem ilyen jól magam a nikeai zsinat óta.

Miközben áthaladtunk a szoroson, Ikária és Számosz között, azon tűnődtem, hogy mikor is kezdtem el gyűlölni Athanasiust? És pontosan eszembe jutott a pillanat. Nem amikor a búzával akarta zsarolni a császárt (minő ironia: ismét a búza!). Hanem akkor, midőn Ariust vadállatnak és veszett kutyának nevezte. Én is így neveztem. Az én körömben minden keresztény így nevezte. Könnyedén, természetesen. Athanasius már tizenkét évvel ezelőtt így nevezte Ariust. Én is. De nekem nehezemre esett. Azzal vigasztaltam magam mindez idő alatt, hogy nem árthat neki. Kétségkívül volt némi demagógia és túlzott leegyszerűsítés a gyalázás fegyverként való használatában, de sajnos nem lehet másképp bánni az eretnekekkel – hittem.

Ma reggel, mikor megérkeztünk a fogadóba, megtudtam, hogy Arius is ott van elszállásolva. Nem fogadta el a palotában felajánlott lakrészt. Azt mondják, még most is ő maga mossa ki a ruháját.

Mit fog mondani, amikor meglát? Szóba áll majd velem? Vagy hátrat fordít? Vagy még csak annyi fáradságot sem vesz, hogy elforduljon?

Amikor beléptünk a palota kapuján, kihánytam az ebédemet.

Reszket a térdem. Arcom vidám, érzem, hogy az. Mi fog történni itt, Bizáncban?

Hát otthon?

Reszketek, mert félek a büntetéstől.

És örömmel vállalom.”

Ablavius, a főminiszter sovány volt, és valamivel fiatalabb, mint Sebastianus. A bőre sötét volt, és még sötétebb szeplői voltak, melyek sűrűsödtek a homloka felé és fejének kopasz búbján. Ritkás, fekete szemöldökei belekunkorodtak a szemgödrébe, fogai feketék voltak, szemei szűrósak és ajkai sötétlilák. Azt pletykálták róla, hogy olyan gonosz, hogy még a magja is fekete.

Szenvedélyesen oltalmazta veterán bajtársait. Szinte sírva fakadt, valahányszor találkozott velük. Úgy gondolta, hogy csak ők méltányolják rendkívüli vitézségét. Életének óriási titka – melyet vele együtt fognak eltemetni, mert ő biztos volt abban, hogy az lesz a sorsa, a történészek szájalomra méltó tudatlanságának köszönhetően – az volt, hogy Konstantin semmit sem ért volna el nélküle. De a barátai tanúi voltak életének; ezért szíve olvadozott az örömtől, akárhányszor találkozott velük. Mindannyiuk közül Sebastianust szerette a legjobban.

– Drága, drága barátom – suttogetta. Egyik karjával átölelte. Másik kezében az elmaradhatatlan sós mogyorós aranydobozt tartotta. – Hol ebédeltél? Legnagyobb szégyenemre nem hívhattalak meg ide. Gondold el, tizenöt püspök! Ariusszal a tiszteletbeli helyen. Semmit sem akart elfogadni, egy tál kölesen kívül. De ugye itt maradsz vacsorára? Ez a legkevesebb, amivel a császár tartozik neked. És ne is halljam többet azt az ostobaságot, hogy a fogadóban szállsz meg. Természetesen itt fogsz maradni a palotában! Ennyivel tartozol a császárnak. Jelenleg Arius van nála. Egy röpké órára, azt mondták. De egyedül. El tudod képzelni? Még az én jelenlétem sem kívánatos. Jegyezd meg jól, hamarosan rám fog kerülni a sor, hogy félrelökjenek, mint a többieket. Tudsz egy kicsit várni, ugye? Évek óta ez az első szabad órám, és hogyan tölthetném jobban, mint veled? Hadd mutassam meg a kertet. Az építkezést. Azután iszunk valamit. De összevissza fecsegek, és elfelejtem a legfontosabb dolgot. Tudod, száműzzük Athanasiust. Valahová messzire, azt hiszem, Illíriába. És végre lesz egy kis nyugalom. Majd beavatlak mindenbe.

Azt a kezét, amelyikben a sós mogyorós dobozt tartotta, átfűzte Sebastianus karján, a másikkal pedig megragadta Niphetodes csuklóját, és a terem közepe felé húzta őket, míg legalább hatvan láb távolságra nem értek a karmazsinvörös függönyöktől.

– Amióta őfelsége maga mögött hagyta férfiasságának nyarát – suttogetta –, egyre jobban megnyilvánul rendkívüli sokoldalúsága. Azelőtt tehetségét főképp a stratégiára összpontosította – tette hozzá megilletődve. A freskóra mutatott. Az előtérben Konstantin lovasságával kergette az ellenséget, a háttérben az ellenség, Maxentiusszal az élen, a Tiberis sodrában fuldokolt. – Hát nem felháborító? Nézzétek csak meg! Számoljátok meg annak a két lónak a lábait! Kilenc van, ugye? Két ló, kilenc láb. Biztos vagyok benne, hogy az alexandriai sokkal jobb munkát végzett volna. Hogy is hívják? Diomenes, Diotimos, valami ilyesmi.

– Diadumenus – válaszolta Niphetodes.

– Persze, persze! A te tanácsodat kértem ebben az ügyben, most már emlékszem, hogy az erkölcsös keresztény mázoló vagy a zseniális pogány örömfíut választam-e. És mint mindig, te akkor is az erkölcsiség mellett döntöttél...

De kell még valamit mondanom a császár tehetségéről. Igazán, egyre sokoldalúbbá válik. A múlt vasárnap egy olyan beszédet tartott nekünk, hogy egy püspök is megirigyelte volna. És érdekli a görög filozófia. Talán túlságosan is érdekli. Emlékszel arra a hitvány Sopaterre? A császár régebb megengedte, hogy minden étkezéskor ott henyéljen mellette. A gazfickónak volt képe azzal dicsekedni, hogy csodákat tud tenni. Ő tanácsolta azt is, hogy a császár emeltesse egy szentélyt Kastor és Pollux tiszteletére, és hogy hozza el Rómából a

capitoliumi Jupiter szobrát. És ez az egyiptomi búzaügy is felmerült megint, mint huszonöt évvel ezelőtt... Pontosan emlékszem, napra pontosan huszonöt éve történt – mondta merengve, és Niphetodes felé fordult. – Igazi hősként cselekedtél, fiam. És ráadásul Daia uralkodása alatt!

Niphetodesnek leesett az álla a csodálkozástól. Ez volt a legnagyobb kegy, amiben részesülhetett. Ablavius három mogyorót tett a szájába, és adott egy párat Sebastianusnak is.

– Menjünk innen. Nem lehet elviselni ezt a forróságot. Apropos, emlékeztek, hogy végezte Sabinus, Daia főminisztere? Megsütötték nyárson. Kérlek, fáradjatok előre!

– Csak utánad.

– Nem, te vagy a vendég.

– Mi egy vendég Konstantinápoly főminiszteréhez képest?

– Mit ér Konstantinápoly Egyiptom búzája nélkül?

– Kérlek, ne hozz zavarba.

– Csak utánad.

– Ha szeretsz, kérlek menj előre.

– De csak azért, mert ragaszkodsz hozzá. Szóval, ahogy mondtam, élve megsütötték. Kellett volna halljátok, hogy tiltakozott: „Nem süthettek meg nyárson egy római patríciust!” Nos, bebizonyították neki, hogy bizony megsüthetnek. Erre, a kert felé... Megkenték szalonnával, és egy koszorú hagymát akasztottak a nyakába. Meglátjátok milyen szép a kert. Erre!

Égy kézlegyintéssel elküldte az ott ácsorgó prétoriánusokat.

– Ezúttal te menj elöl!

– Nem, kérlek.

– Ragaszkodom hozzá. Nos, hol is tartottam? Jaj, igen. A búza nem érkezett meg. A császár őrjöngött. Emlékszel? Nem volt kedvező a szél. Nézd csak meg azt a lugast! Nos, valahogy meg kellett szabadulnunk Sopatertől. Sétáljunk le a tengerhez. Erre, jobbra. Akkor történt, amikor a kertnek készítették elő a talajt. Éjjel-nappal máglya égett, hogy a föld termékeny legyen. Pont itt, ahol most állunk. Valaki titokban azt sugalmazta a császárnak, hogy Sopater megállította a szelet, és a hajók nem tudtak haladni. Hát nem édesek ezek a kagylók? Nem, nem a tenger fényesítette ki őket, vásároltuk. Minden este vízbe tesszük őket, hogy ne kopjon a színük. Aztán egy nap, ebéd közben, a császár megkérdezte Sopatertől, hogy valóban varázsló-e. A szofista állat azt válaszolta, hogy mind a négy elemet uralja: a földet, a tüzet, a vizet és a levegőt. Vigyétek, kiáltotta a császár. Úgyhogy Sopatert hozzákötötték egy farönkhöz, és a máglyára dobták. Érzitek a virágok illatát?

Sebastianus hosszasan fürkészte a főminisztert.

– Ki mondta a császárnak, hogy Sopater állította el a szelet?

Ablavius mélyen elgondolkozott, mintha emlékei között kotorászott volna. Ki lehetett?

– Azt hiszem, én voltam az – állapította meg nagy sokára. – És most nézzük meg az építkezést. Nem, kedves barátom, nincs különösebb jelentősége ennek a történetnek. Csupán arra szolgál, hogy megmutassa, milyen hamar kijön a

császár a sodrából, ha szent növényéről, a búzáról van szó... Ezen az ösvényen, balra. Nem olyan, mintha egy kőbányába ereszkednénk le? Azért kellett eszébe juttatnom a császárnak a fogadalmát, mielőtt bármit is jelentettem neki Athanasiusról. Nem akartam, hogy valami meggondolatlanságot kövessen el. Hihetetlen látvány, igaz? Kétszáz láb hosszú. A palotának két pincéje lesz. Ez a legmélyebb. A tetejére jön a másik pince, és arra az építmény többi része. Olyan lesz, mint a jobb szárny, érted? Nos, azután a császár megbánta a Sopater-ügyet, mint ahogy sok más hasonló apróságot is. Nézd, az egész palota ekkora kövekből épült. Mindegyik akkora, mint egy szarkofág, igazán. Mit is mondtam? Igen, megfontoltságot tanácsoltam. Egy püspököt nem lehet kivégezni. Huszonöt láb mély, igazi látványosság. És nagyon hűvös. De a császár egészen higgadt volt. Csak annyit mondott: száműzzük Athanasiumot, és... Hé, te! – odahívott egy prétoriánust, és súgott valamit a fülébe. – Most lemegyünk a létrán, és megnézzük. Csak utánad...

Sebastianus lenézett a tátongó mélységbe. Arca hirtelen tehetetlen, gyermekes kifejezést öltött.

– Jog szerint téged illet az elsőbbség – motyogta.

– Tudod mit? Egyszer én mentem előre, aztán te. Most hadd menjen előre a titkárod.

Niphetodes elindult a létrán lefelé. Amikor már nem látszott a feje, körülnézett. Valóban csodálatos volt ez a pince. A frissen faragott építőkövek matt ragyogást kölcsönöztek a falaknak. Ahol összeértek az óriási kövek, világosszürke vonalak látszottak, a sötét vonalokból pedig vajsárga víz szivárgott.

„Milyen ostoba vagyok, hogy azt hittem, hogy ma este találkozom Ariusszal a császár asztalánál. Csak akkor kezdtem érteni, amikor megláttam az öreg bele-törődött, terpeszkedő patáit lejönni a létrán. Bár mindig is sejtettem, hogy csúfos lesz a vég. Már azóta sejttem, amióta meghallottam Zonas búcsúszavait Marcus Antonius szobra mellett: „El fogsz rohadni, Niphetodes!” Gyakran gondoltam erre; de nem ezen a héten.

Lelépek a létráról. Ellenállhatatlan készletet érzek, hogy vizeljek. Mellkasom hangos szívem dobogásától. A gyönyörű fehér falak megbarnulnak, majd megfeketednek. Ezeréves barázdás sztalaktitbarlang. Minden fekete benne, kivéve az öreg ragyogó, hófehér csontjait. És az enyémeiket. Ezer év. Fölöttünk még mindig a császárok uralkodnak, mulatnak és parancsolnak.

Kinyitom a szemem. Ablavius jön lefelé, megállás nélkül magyaráz. Milyen hosszú és milyen széles az üreg. Vajon őt is befalazzák velünk együtt? Katonák jönnek lefelé. Építőkövek hevernek körülöttünk: az építkezésből maradtak. Ablavius int, hogy ülünk a kövekre. A prétoriánusok párnákat löknek aláink. Tévedtem volna? Két borral teli amforát hoznak. Miért kettőt? És három gyönyörű ezüstkupát is. A katonák töltenek, majd némán eltűnnek a szemünk elől. Ott hagyják a létrát. Sebastianus megkérdi:

– Mire igyunk?

– Nehéz kérdéseket teszel – sóhajt a másik. – Valóban, mire igyunk egy ilyen helyzetben? A feltámadásra. Csakis a feltámadásra.

Éppen csak megérintem ajkaimmal a bort. Az öreg egy szuszra kiüríti a kupát. Feláll és odalép Ablaviushoz.

Azt hiszem, meg fogja fojtani.

A főminiszter fel sem néz.

– Elöntöttem könnyeimmel a császár lábát az érdekedben. De hiába.

– Csapdába ejtettél minket.

– Hogy mondhatasz ilyet, édes barátom? Nem nézhettem az ablakból, hogy a prétoriánusok rád vetik magukat és lehurcolnak ide. Inkább magamra váltaltam a fájdalmas feladatot. Azt akartam, hogy egy kellemes félórát töltsünk együtt. Gyönyörködj a kertben. Képet nyerjél arról, milyen gyönyörű lesz Konstantinápoly. És aztán én is el akartam kísérni barátomat nyugvóhelyére. Jusson eszedbe Szókratész, midőn a siralomházban a tanítványával beszélt. Vagy Arbiter Petronius, amikor felvágta az ereit. Nekünk jó borunk van, bürök helyett, és nyalánkságaink tör helyett. Vedd el a kicsi aranydobozomat. Neked adom.

– Miért hazudtál a császár díszvacsorájával kapcsolatban?

– Igazat mondtam, kedves Sextusom. Azt mondtam, hogy a palotában fogsz vacsorázni, a császár tartozik neked ennyivel. És hogy itt fogsz maradni a palotában, tartozol ennyivel a császárnak. Először mindenképpen élve akart elégetni. Belenézett a rólad szóló iratcsomóba: semmi sincs benne, ami a javadra szolgálna.

Remeg a hangja. A jó öreg Sebastianus saját tógájának sarkával törli le Ablavius randa arcáról a könnyeket.

Milyen vacak színészkedés. És milyen unalmas.

– Miféle iratcsomóról beszélsz?

– Hát a rólad szóló kémjelentésekről.

– Ne mondd! És ugyan mit mondott rólam a rendőrfőnököm?

– Már százszor megmondtam: a kém sohasem az a személy, akire gyanakszol. A végén mindig az lesz, akire nem is gondolsz.

– Figyelmeztethetted volna – amikor elkészültek a jelentések –, hogy miről szólnak.

– Sohasem olvastam azokat a jelentéseket. Senki sem olvas ilyesmit. Egyszerűen összegyűjtjük őket. Csak akkor kerülnek elő, amikor a szóban forgó személy bajban van. Ez az új rendszer.

– És ki az az elvetemült?

– Hát nem furcsa? Mindenki ugyanazt kérdezi, senkit sem a vád érdekel, hanem a besúgó kiléte. Annyira fontos neked? Hát most már megmondhatom, ha tényleg tudni akarod: a postamester.

– Mi? A postamester? Az a nyomorult csirkefogó, aki azt állította, hogy a császár anyja...

– Igen, tudom. Mind a százhusz postamester külön parancsot kapott, hogy helytartóik jelenlétében kigyót-békát mondjanak Szent Heléna erkölcsösségére. Te azt válaszoltad, hogy nem érdekel a császár anyja. Hogy felőled akár szarral is megrakhatják a sírját. De hogy a fia viszont nagyon is zavar: Konstantin, a hitehagyott. Drága Sextusom! Hát tényleg nem vetted észre, mennyire jól szervezett ez az állam? De hadd folytassam! A császár feldühödött a hitehagyotton,

de nem annyira, mint gondolnád. De amikor a jelentés már a népszerűségedről és makulátlan becsületességéről szólt, elvesztette a türelmét. »Nehezebb egy tisztességes hivatali embert kordában tartani – mondta –, mint egy romlottat. Egy tolvaj csak tolvaj marad, de egy népszerű állami hivatalnok, az már egy összeesküvő.«

– Összeesküvő?

Nem értem a jó öreg Sebastianust. Miért nem küldi el a pokolba ezt a kéjgyilkos gazembert? Nem látja, hogy csak kárörvendeni jött ide?

– Elismerem, hogy túlzás összeesküvőnek nevezni téged. De az volt a jelentés lényege, hogy Athanasiuszal szövetkeztél. Hogy valójában támogattad. Végül is elnézted a többi keresztény elleni erőszakoskodását. És őfelsége szerint a te támogatásod nélkül sohasem vette volna a bátorságot, hogy éhhalállal fenyegetsen minket.

– De hát nem emlékszel, Ablavius, hogy elhallgattattál, valahányszor Athanasius miatt panaszkodtam leveleimben? Hogy mindig azt mondtad, ő is a császár embere, ugyanúgy, mint mi.

– Ó, drága jó barátom! Semmit sem tanultál harminc év alatt, mialatt az államot szolgáltad? Egy helytartó nem panaszkodik. Egy helytartó taktikázik. Mindenki tudta, hogy Athanasius után Arius fog következni.

Milyen rettenetesen visszataszító, és milyen unalmas. Mikor arra gondolok, hogy egész életemben ezeket az embereket szolgáltam. És még ráadásul lelkesedéssel.

– Mondd csak Ablavius, mit gondolsz, meddig él még a császár?

– Ha Isten is úgy akarja, akkor az átlagos emberi élettartam legvégső határáig – mondja, lopva körülnézve. – De ha egészségének állapotával is számolnék, azt mondanám, hogy egy-két év múlva, végtelen szomorúságunkra, nélküle maradunk.

– És milyen taktikát szándékszol majd abban az esetben használni? Miután egész életemet a Birodalom egyesítésével töltöttem, azt hallom, hogy Konstantin végrendeletében megint öt felé osztotta. Bölcs döntés. Konstantin örökösei közül kettő pogány és kettő katolikus. Csak egy ariánus. Négy az egyhez, hogy te is idelelné végzed. Vagy megöleted a másik négyet?

– Nem – mondja Ablavius. – Nincs akkora hatalmam.

Szomorúan lehajtja fejét, és megtölti a kupákat.

– De hadd folytassuk! A legutolsó jelentés a gyaloghintóval történt szerencsétlen balesetéről szólt: hogy ott álltál fényes nappal az Akhilleon előtt, pucér seggedet a császár képmása felé fordítva.

Csend.

– Ez, amit most veled tesznek, szerinted igazságtalanság? – kérdi Ablavius.

– Nem – feleli meggyőződéssel Sebastianus. – De azt igazságtalannak találom, hogy titkárommal is ugyanezt teszik.

Drága, ártatlan öreg!

Kezdem már érteni: miattam ment bele ebbe a cinikus, kegyetlen játékba. Meg akar menteni. Nem érti, hogy menthetetlen vagyok.

Ablavius megrázza a fejét. Felállok. Nem akarom tovább hallgatni egy percig sem. Az öreg rosszallóan néz rám. A régi időkben azt mondta volna: »Maradj itt, fiam! Még tanulhatsz valamit.«

Mintegy húsz lépés után a pince falához érek. Ez olyan, mint Dionüszosz füle: mindenhol minden szót lehet hallani.

– A legendásabb vád ellene az, hogy Júdásként viselkedett Ariusszal.

– Igazságosabb lenne azt mondani róla, hogy keresztény hősből becsületes állami hivatalnokká vált. Lehet-e ennél többet kívánni?

– Óriási! Ha-ha-ha! Athanasius bábja megbújik széles hátad mögött...

Átmegek a pince másik felébe. Ugyanaz: nem tudok a szavak elől szabadulni.

– ...egy rohadt kis törtető, nem egyéb! Nevetségessé tett minket és magát is a túlbuzgóságával...

– Nem érdekel. Szólnod kell Ariusnak. Ő meg fogja menteni. Menj és mondd meg neki! Azonnal.

– Most lehetetlen négyszemközt beszélni veled. Inkább a díszvacsorán.

– Ígérd meg!

Izgatottságomban nem hallom a választ.

Egy centurio és néhány katona jön lefelé a létrán. Két priccset, egy olajlámpát, egy üveg olajat, néhány cipőt és egy Bibliát hoznak.

– Látod? Igaz keresztények vagyunk – mondja büszkén a főminiszter.

Megparancsolja a katonáknak, hogy ne torlaszolja el az építőkövel a pincébe vezető nyílást, csak abban az esetben, ha kiabálnánk, vagy ha üzenetet akarunk küldeni. Vár, amíg eltűnnek szemünk elől a katonák.

– Kár, hogy nem ejtettük meg a gyönyörű eszközökről és célokról szóló szókratészi vitát – mondja keserűen.

– Remélem, nem is lesz rá alkalom – válaszolja vidáman a jó öreg Sebastianus.

Megölelik egymást.

Ablavius távozik.

Felhúzzák a létrát.

– Beszél Ariusszal. Meglátod. Arius kiszabadít.

– Nélküled nem mennék – mondom neki.

De egész lényemmel érzem, hogy Ablavius nem fog Ariusszal beszélni. Ami viszont Ariust illeti, tudom, hogy sohasem hagyta cserben.

Odaállok a nyílás alá, hogy az eget nézhessem, amíg még lehet.

Az öreg a priccset az árnyékba húzza, és kényelembe helyezi magát. Egyik oldalán a kenyér, a sós mogyoró, a bor. A másikon az olajlámpa. Olvasni kezdi a Bibliát.

– Pompásan érzem magam – kacag.

A pincét nem torlaszolja el odafenn.

Kék ég, napsütés.

– Mit állsz ott, fiam? Csak kifárasztod magad.

Ezután nem lesz csak pihenés.

Kék ég, napsütés.

– Gyere, igyunk egy-két kortyot. Jobban csúszik, ha van társaság.

– Idd meg az én részemet is!

Kék ég, napsütés.

Egyáltalán nem tudok gondolkozni. Nem tudok mást, csak felfelé nézni.

Sötétedik.

Most vacsoráznak.

Sötétedik.

Gyors számvetés. A vöröshangyák. Gedeon megrontása. Az üvegkészítő műhely csődbe vitele. A tulajdonos öngyilkossága. A búza tönkretétele. Gedeon halála. Ha nem írtam volna Rómából, hűséget ígérve a katolikusoknak, nem lett volna verekedés a védőgáton, és Gedeont nem taszították volna a tengerbe. Elárulom Ariust. Elárulom a barátaimat. Elárulom saját magamat. Athanasius megkorbácsolatja a félszemű meletianus püspököket, és én csendben maradok. Nikeában kiátkozzák az ariánusokat, és én éljenek. Konstantin megöleti a fiát, megfőzeti a feleségét egy katlanban, és én Konstantint szolgálom. Athanasziust szolgálom. Elárulom Athanasziust. A mérleg másik felén: a Daia képébe hajított áldozati liba.

Nem nagy dolog.

Csillagok. Holdfény.

Időnként úgy tűnik, mintha Arius arcát látnám ott fenn, a nyílásban. És minden alkalommal elfordítom a fejem, és megnézem a lábamnál fekvő négyszögű holdfényfoltot. Keretében egy katona. Karddal az oldalán.

Csillagok. Holdfény.

Várom, hogy az angyalok leengedjék Jákob lajtorjáját. A földre szeretnék jutni rajta, nem az égbe. De ha eljutok a földre, onnan még mindig van rá remény, hogy a mennybe jussak.

Innen, soha.

Csillagok, holdfény.

Imádkozom.

De az angyalok nem hallják a hozzám hasonlókat.”

Fordította: Orbán János Dénes